

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเป้าหมายการพัฒนาจังหวัด ตามแผนการพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ.2561-2564) คือ “เมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เปิดประตูสู่ตะวันตก ยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจให้ยั่งยืน บนพื้นฐานแห่งความพอเพียง” ตามประเด็นของการพัฒนาที่ 1 การยกระดับและพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและยั่งยืน เป้าประสงค์ที่ 1 พัฒนาการท่องเที่ยวคุณภาพในเชิงนิเวศ วิถีชีวิต สุขภาพ เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว มีแนวทางการฟื้นฟูอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต วัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน พ.ศ.2561-2564) โดยปัจจุบันมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 14 ชุมชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นกลวิธีในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองจากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดประโยชน์ สร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ในการตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นในระดับรากหญ้าได้เป็นอย่างดี นำมาซึ่งรายได้และการส่งเสริมศักยภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี 2562 จำนวนทั้งหมด 42,620 คน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2561 ที่เข้ามาท่องเที่ยว 40,502 คน มีรายได้จากการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวในปี 2562 ทั้งหมด 224.8 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2561 ซึ่งมีรายได้ทั้งหมด 217.9 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สรุปสถานการณ์พักแรม จำนวนผู้เยี่ยมชม และรายได้จากผู้เยี่ยมชม เดือนสิงหาคม 2562: ระบบออนไลน์) รายได้ส่วนหนึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีการดำรงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมเดิมแท้ของกลุ่มชนมาจนถึงปัจจุบัน และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

หนึ่งในการท่องเที่ยวชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ บ้านจาโป่ ตำบลแม่ละนา อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเริ่มจาก ปี 2543 – 2545 เกิดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถองค์กรชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งดำเนินงานโดย โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรม และการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.สำนักงานภาค) พื้นที่เป้าหมาย 3 ชุมชน ได้แก่ บ้านแม่ละนา บ้านจาโป่ บ้านบ่อไค้ เพื่อให้เกิดเครือข่ายจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน เนื่องจาก 3 หมู่บ้านมีพื้นที่ มีถ้ำและแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน ในปี 2544 ชุมชนจาโป่ได้จัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้น เพื่อเผยแพร่วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวลาหู่ ให้นักท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจในวิถีชีวิตชุมชน ทั้งด้านการใช้ชีวิต ความเป็น ประเพณี วัฒนธรรม และการอยู่กับป่าที่ถูกต้อง เช่น จริ่ง ๆ แล้วชุมชนทำไร่หมุนเวียน และมีวิธีการทำไร่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิได้ทำไร่

เลื่อนลอย อย่างที่คนพื้นล่างเข้าใจแต่อย่างใด จากกระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชน และการที่มีผู้คนสนใจมาศึกษาดูงาน มากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้สมาชิกในชุมชนได้ปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบ้านเรือนให้สะอาดน่าอยู่ส่งผลให้มีสุขภาพที่ดี ชาวบ้านกล้าแสดงออก สามารถพูดคุย สื่อสารกับนักท่องเที่ยวหรือบุคคลภายนอกได้ และยังมีความมั่นใจและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองอีกด้วย (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน: ระบบออนไลน์,2560)

ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติรวมถึงคณะศึกษาดูงานทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เข้าเยี่ยมชมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโป้ อย่างไม่ขาดสาย ประธานกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน นายศรชัย ไพรเนติธรรม ได้กล่าวว่า ชุมชนเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ โดยมีการวางแผนการรองรับนักท่องเที่ยว 2 กลุ่ม 2 โซน คือ โซนที่ 1 จุดชมวิวและก่ายเตี้ยห้อยขา จะเป็นกลุ่มที่มาแวะชมวิว ชิมก้วยเตี้ย และถ่ายรูป ไม่ใช่บริการการท่องเที่ยวของชุมชน โซนที่ 1 มีกลุ่มนักท่องเที่ยวมาทุกวัน มีปริมาณมาก จึงเป็นโซนที่ชุมชนมีการวางแผนในการรองรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี เพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้กับชุมชน โซนที่ 2 คือ โซนชุมชนของชาวล่าหู่ เป็นโซนพื้นที่ชุมชนที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน อาทิ ชมวิถีชีวิตของชาวล่าหู่ ความเพลิดเพลินกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อาทิ การเดินป่า หรือการเที่ยวถ้ำแล้ว ได้มีประสบการณ์เข้าร่วมในวัฒนธรรมชนเผ่าที่น่าสนใจ และมีความหมายต่อวิถีชีวิตของชุมชน อย่างประเพณีกินวอปีใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ รวมถึงการเรียนรู้วิถีชีวิตการเกษตร อาทิ การเตรียมไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด ถางหญ้า ปลุกถั่วแดง การเก็บเกี่ยวเพื่อนำมาบริโภค และการดูแลพื้นที่เลี้ยงสัตว์ อย่างคอกหมู เป็นต้น โซนนี้มีการวางแผนการจัดการในการให้บริการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีอัตราค่าบริการอย่างชัดเจน นักท่องเที่ยวจะได้รับความประทับใจในการสัมผัสกับวิถีชุมชนอย่างแท้จริง (ศรชัย ไพรเนติธรรม:สัมภาษณ์,2560)

การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่ผ่านมา พบว่าบทบาทการมีส่วนร่วมในการสืบทอดวัฒนธรรมละหู่ดำ เพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนของกลุ่มเด็กและเยาวชนยังมีไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงานภายนอกชุมชน ทำให้เด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำมีความเสี่ยงต่อการรับวัฒนธรรมใหม่จากกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา มีผลต่อการรักษาวัฒนธรรมเดิมแท้ของตนเอง โดยเฉพาะวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีความจำเป็นต่อการประกอบพิธีกรรมต่างๆและการสืบทอดประเพณีในวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ ปัจจุบันมีผู้สืบทอดเป็นกลุ่มผู้สูงอายุเพียง 4 คนเท่านั้น จึงความจำเป็นต้องได้รับการสืบสานสู่เด็กและเยาวชนเป็นอันดับแรกการส่งเสริมบทบาทการสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองเพื่อมีส่วนร่วมนำเสนอต่อผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวในชุมชน เป็นหนึ่งกลวิธีที่ชุมชนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำของชุมชนให้คงอยู่กับลูกหลานและการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน การนำเสนอวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำของเด็กและเยาวชน สามารถสร้างจุดดึงดูดความสนใจและความประทับใจจากนักท่องเที่ยว ได้เป็นอย่างดี ถ้าเด็กและเยาวชน สามารถเป็นผู้นำเที่ยวและถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของล่าหู่ดำอย่างถูกต้องสู่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยเรื่องกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ล่าหู่ดำ ในกลุ่มเด็กและเยาวชนพื้นที่การท่องเที่ยวชุมชนบ้านจำโป้ อำเภอบางมะฝ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของ กลุ่มชาติพันธุ์ ละหู่ดำ 2. เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำจากปราชญ์ ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ในการการเพิ่มศักยภาพบุคลากรเด็กและเยาวชนในการสืบสานและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำให้คงอยู่กับชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สืบไป

2. วัตถุประสงค์/ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของ กลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำ

2 เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำจาก ปราชญ์ชุมชนสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ : ชุมชนท่องเที่ยวกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำ บ้านจำโบ้ หมู่ที่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

2.ขอบเขตของประชากร: ประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านจำโบ้ หมู่ที่ 4 ต.ปางมะผ้า อ.เมือง จ. แม่ฮ่องสอน

3. กลุ่มตัวอย่าง:

1. ปราชญ์ชุมชนด้านการเป่าแคนละหู่ดำ จำนวน 4 คน
2. คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจำโบ้ จำนวน 4 คน
3. กลุ่มเด็กและเยาวชน จำนวน 10 คน
4. หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 1 คน
5. สถานศึกษาในพื้นที่ จำนวน 1 คน

4. เนื้อหา:

การนำเสนอเนื้อหาผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมการเป่าแคน ของกลุ่มชาติพันธุ์ละหู่ดำ

1.1. กิจกรรมเวทีถอดบทเรียนวัฒนธรรมการเป่าแคนของละหู่ดำเพื่อการรักษาและ สืบทอดสู่เด็กและเยาวชน เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้

1.2. ภูมิหลังทางวัฒนธรรมการเป่าแคนของชาวละหู่ดำ ประวัติความเป็นมาของชุมชน

1.3. องค์ความรู้วัฒนธรรมการเป่าแคนของชุมชนชาวละหู่ดำบ้านจำโบ้

1.4. วิธีการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนแบบในอดีตและปัจจุบัน

2. เพื่อสร้างกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมการเป่าแคนของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาหู่ดำสู่เด็กและเยาวชน ในพื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 2.1. แผนงานกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน
- 2.2. กิจกรรมการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่เด็กและเยาวชน
- 2.3 การวิเคราะห์สรุปผลกระทบกระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์

5. ระยะเวลา:

1 มกราคม 2563 ถึง 30 กันยายน 2563

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เช่น ด้านวิชาการ ด้านนโยบาย ด้านเศรษฐกิจ/พาณิชย์ ด้านสังคมและชุมชน รวมถึงการเผยแพร่ในวารสาร จดสิทธิบัตร ฯลฯ และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ประโยชน์ด้านวิชาการ

1.1. ได้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการปลูกฝังให้เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์รักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชนให้คงอยู่ตลอดไป

1.2. ได้แผนการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนระดับครอบครัว/ชุมชน/โรงเรียน เพื่อเป็นต้นแบบในการทำวิจัยและสร้างผลงานการพัฒนาท้องถิ่นในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

2. ประโยชน์ด้านสังคมและชุมชน

ชุมชนและสังคมได้กระบวนการในการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ สู่เด็กและเยาวชน อันจะเป็นผู้สืบทอดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

3. ประโยชน์ด้านการเผยแพร่ในวารสาร

เผยแพร่ผลงานวิจัยลงในวารสารที่ได้รับมาตรฐานและการรับรองศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยและสากล เพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้สนใจศึกษาและพัฒนาต่อยอดให้ดีขึ้น

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรม หมายถึง ขั้นตอนต่อเนื่องของวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำ และการเป่า แคนละหู่ดำ โดยมีถ่ายทอดเนื้อหาด้านทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรือจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

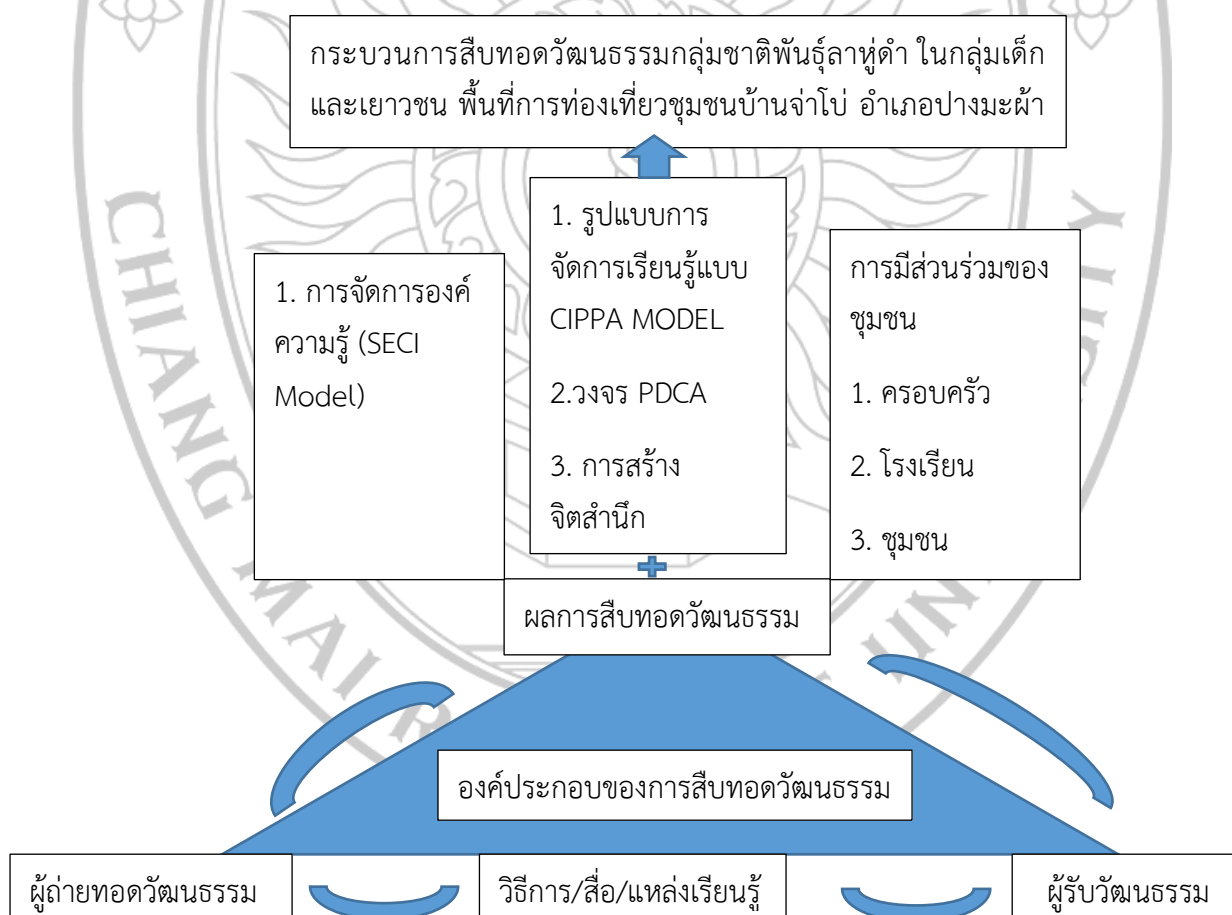
แคนหน่อจี้เหละ หมายถึง เครื่องดนตรีเป่าลมชนิดลิ้นอิสระ ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ประกอบด้วย ไม้ไผ่ตรงยาวลดหลั่นกันจำนวน 5 ท่อเสียง เจาะรูเพื่อกดนิ้วทำให้เกิดเสียงและมีลิ้นอยู่ภายในท่อ สอดเข้ากับลูกน้ำเต้าแห้ง โดยที่ตัวน้ำเต้าจะมีข้อต่อออกมาให้ยาวขึ้นเพื่อความสะดวกเวลาเต้นรำบรรเลง หน่อจี้เหละผลิตจากวัสดุธรรมชาติ ไม้ไผ่ตรง น้ำเต้า ขี้ชันโรง และไม้ไผ่ขุม

กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์มุเซอ ที่มีลักษณะการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดสีดำ เรียกอีกอย่างว่า มูเซอเผละหรืออะเหมี้ยว ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจำโป

เด็กและเยาวชน หมายถึง "เด็ก" หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ "เยาวชน" หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ เป็นลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ดำ ในชุมชนบ้านจำโป

พื้นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ชุมชนบ้านจำโป มีการจัดการบริการด้านการท่องเที่ยว บนพื้นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน โดยยึดหลักการบริหารจัดการแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6. กรอบแนวคิดงานวิจัย

ภาพที่ 1.1. กรอบแนวคิดการวิจัย